

МУГАЛИМДЕРИНИН КЕСИПТИК ЭТИКА КОДЕКСИ

ЖАЛПЫ ЖОБОЛОР

1. Мугалимдердин кесиптик этикасынын ушул Кодекси (мындан ары - МЭК) мектепте корпоративдик маданиятты түзүү, Ж. Баласагын атындагы мектептин имиджин жакшыртуу, тышкы чөйрө менен жана анын алкагында өз ара аракеттенүүнү оптималдаштыруу максатында иштелип чыккан документ болуп саналат. Мектептин башкаруу структурасын жакшыртуу, б.а заманбап өзгөрүүлөрдүн шартында туруктуу өнүгүүнү камсыз кылуу.
2. Кодекс – бул коомдук жүрүм-турумдун негизги моралдык-этикалык нормаларынын жана эрежелеринин жыйындысы, аларды сактоо менен биз мектебибиздин жогорку аброюн бекемдейбиз, анын беделин сактап, мугалимдердин жана окуучулардын мурунку муундарынын салттарын улантабыз.
3. Кодекс окуучулардын, мугалимдердин жана мектеп кызматкерлеринин биргелешкен жашоосунун негизги принциптерин аныктайт, алар бири-бирине жана башкаларга сый, сыйлык жана камкор мамилени, кызматташтыктын аспектилерин жана мектептин иштеши үчүн жоопкерчиликти камтышы керек.
4. Мектеп Кодекстин жоболорун толук ишке ашыруу үчүн зарыл шарттарды түзүүгө милдеттүү.
5. Кодекске өзгөртүүлөр жана толуктоолор жеке практикалык мугалимдердин да, мектептин башка кызматтарынын да, мисалы, администрациянын демилгеси боюнча да киргизилиши мүмкүн; өзгөртүүлөр жана толуктоолор педагогикалык кеңеш тарабынан бекитилет.
6. Кодекс билим берүү процессинин бардык катышуучуларына (балдар, ата-энелер, мугалимдер) таанышуу үчүн ачык документ болуп саналат. Кодекстин мазмуну мугалимдер кеңешинде мугалимдердин, ата-энелердин чогулуштарында, балдардын окуу сааттарында маалымдалат. Жаны келгендер бул документ менен таанышышы керек.
7. МЭКтин нормаларын мугалимдер жана окуучулар менен иштеген бардык мектеп кызматкерлери жетекчиликке алышат.
8. Ушул Кодекс кесиптик этиканын негизги ченемдерин аныктайт, алар: - мугалимдер менен окуучулардын, ошондой эле мектеп жамаатынын башка мүчөлөрүнүн ортосундагы мамилелерди жөнгө салат; - өзүнүн адамдык баалуулугун жана кадыр-баркын коргоого; - мугалимдердин кесиптик ишинин сапатын жана алардын кесибинин ар-намысын колдоого; - №83 орто мектепте ишенимге, жоопкерчиликке жана адилеттүүлүккө негизделген маданий чөйрөнү түзүү.

1. Жөнгө салуу предмети

- 1.1. Кодекс мугалимдин мектептеги бүткүл окуу процессинде, ошондой эле мектептеги иш-чараларды өткөрүүдө карманган социалдык нормаларын (жүрүм-турум эрежелерин) жөнгө салат.
- 1.2. Кодекс мугалим өркүндөтүүгө, жаңы көндүмдөрдү өнүктүрүүгө жана дени сак иш чөйрөсүнө ээ боло ала турган эмгек шарттарын жана шарттарды түзүүгө көмөк көрсөтөт.
- 1.3. Мектеп администрациясы бардык мугалимдерди, окуучуларды жана ата-энелерди Кодекс менен тааныштырууга милдеттүү.

2. Ж. Баласагын атындагы орто мектептин мугалиминин этика кодексинин максаты:

- 2.1. Кодекстин максаты Ж. Баласагын атындагы орто мектепте бирдиктүү жүрүм-турум эрежелерин киргизүү.
- 2.2. Кодекс педагогдорду өз жүрүм-турумун башкарууга үндөйт, тартипти жана бири-бирин сыйлоого тарбиялайт, дени сак жана коопсуз мектеп чөйрөсүн жана моралдык-психологиялык климатты калыптандырат.

3. Жөнгө салуу чөйрөсү:

- 3.1. Кодекс бардык мугалимдерге жана башка мектеп кызматкерлерине тиешелүү.

2. Мектеп администрациясы, мугалимдер жана башка мектеп кызматкерлери жана ата-энелер ушул Кодекстин сактоого чакырылат.

4. Педагогикалык этиканын булактары жана принциптери:

4.1 Педагогикалык этиканын нормалары маданияттын нормаларынын, инновациялык типтеги заманбап мектептин салттарынын, Кыргыз Республикасынын конституциялык жоболорунун жана мыйзам актыларынын негизинде, ошондой эле Адам укуктарынын жана баланын укуктары.

4.2 МЭК нормалары төмөнкү негизги принциптерге негизделет: гумандуулук, калыстык, кесипкөйлүк, жоопкерчилик, сабырдуулук, өнөктөштүк жана тилектештик.

2-ГЛАВА. НЕГИЗГИ СТАНДАРТТАР:

1. Мугалимдин инсандыгы:

1.1. Тарбиячынын профессионалдык этикасы кесипти, өз ишине берилгендикти, өз милдетин аткарууда жоопкерчиликти сезүүнү талап кылат.

1.2. Мугалим өзүнө карата талапты коюп, өзүн-өзү өркүндөтүүгө умтулат. Ал өзүн-өзү байкоо, өз алдынча аныктоо жана өзүн-өзү тарбиялоо менен мүнөздөлөт.

1.3 Мугалим дайыма жаныланууга муктаж. Анын билим алуусу, чеберчилигин өстүрүү жана мыкты иштөө ыкмаларын табуу менен алектенет.

2. Жоопкерчилик:

2.1. Мугалим өзүнө жүктөлгөн педагогикалык иштин – жаш муундарды тарбиялоонун сапаты жана натыйжасы үчүн жооп берет.

2.2. Мугалим ага мамлекет, мектеп, ата-эне тарабынан ишенип берилген балдардын физикалык, интеллектуалдык, эмоционалдык жана руханий жактан өнүгүшү үчүн жооптуу.

2.3. Мугалим ага администрация тарабынан жүктөлгөн функциялар жана ишенип берилген ресурстар үчүн жооп берет.

3. Бийлик, ар-намыс, аброю:

3.1. Мугалим өзүнүн жүрүм-туруму менен мугалимдин калыптанган кесиптик намысын колдоп, коргойт.

3.2. Мугалим улуттук жана жалпы адамзаттык маданий баалуулуктарды жаш муунга өткөрүп берет, маданиятты өнүктүрүү процессине активдүү катышат.

3.3. Окуучулар менен баарлашууда жана башка бардык учурларда мугалим сылык-сышаа, туура мамиле кылат. Этикеттин эрежелерин билет жана сактайт.

3.4. Мугалимдин беделди компетенттүүлүккө, калыстыкка, сылыктыкка, окуучуларга кам көрө билүүсүнө негизделет.

3.5. Мугалим өзүнүн жакшы үлгүсү менен тарбиялайт. Ал адептүүлүктөн умтулат, айыптоого шашпайт жана өзү байкай албаган нерсени башкалардан талап кылбайт.

3.6. Мугалим жеке жашоого укуктуу, бирок ал тандап алган жашоо образы кесиптин кадыр-баркына доо кетирбеши, анын окуучулар жана кесиптештери менен болгон мамилесин бузуп, кесиптик милдеттерин аткарууга тоскоолдук кылбашы керек.

3.7. Мугалим өзүнүн кадыр-баркын баалайт.

3-Глава. БАШКА АДАМДАР МЕНЕН МАМИЛЕ:

1. Мугалимдин окуучулар менен баарлашуусу:

1.1. Окуучулар менен баарлашуунун ылайыктуу стилин мугалим өзү тандайт, бири-бирин сыйлоого негизделген.

1.2. Биринчиден, мугалим өзүнө талапты коюш керек. Мугалимдин окуучуга карата талаптылыгы позитивдүү, мугалимдин кесиптик этикасынын өзөгү жана анын өзүн өзү өнүктүрүүнүн негизи болуп саналат. Мугалим эч качан пропорция жана өзүн өзү башкара билүү сезимин жоготпоосу керек.

1.3. Мугалим өз окуучуларында он сапаттарды жана мамилелерди өнүктүрүүгө түрткү берүүчү иш ыкмаларын тандап алат: өз алдынчалык, демилге, жоопкерчилик, өзүн-өзү башкаруу, өзүн-өзү тарбиялоо, кызматташууга жана бапкаларга жардам берүүгө умтулуу.

1.4. Окуучулардын жүрүм-турумуна жана жетишкендиктерине баа берүүдө мугалим алардын өзүн-өзү сыйлоосун жана өзүнө болгон ишенимин чыңдоого, аларды жакшыртууга мүмкүнчүлүктөрдү көрсөтүүгө, окууга болгон мотивациясын жогорулатууга умтулат.

1.5. Тарбиячы калыс, бирдей боорукер жана бардык окуучуларына колдоо көрсөтөт. Окуучуну негизсиз кемсинткен баа берүүчү чечимдерди кабыл алган мугалим анын катасын дароо ондоого аракет кылышы керек.

1.6. Окуучулардын жетишкендиктерин баалоодо мугалим объективдүүлүккө, калыстыкка умтулат. Жазуу иштеринин жана контролдук текшерүүлөрдүн жүрүшүндө жетишкендиктердин көрүнүүсүн жасалма түрдө сактоо жана окуучулардын каталарын ондоо үчүн бааларды бир жактуу баалабоо же ашыкча баалоо жол берилбейт.

1.7. Мугалим өзүнүн сүйлөө маданиятына, баарлашуусуна дайыма кам көрөт.

1.8. Мыйзамда каралган учурларды кошпогондо, мугалимге жеке өзүнө ишенип берилген маалыматтарды башка адамдарга берүүгө тыюу салынат.

1.9. Мугалим кызмат абалынан кыянаттык менен пайдаланбайт. Ал окуучуларын пайдалана албайт, алардан эч кандай кызмат же жакшылык талап кыла албайт.

1.10. Мугалим өзүнүн окуучусунан эмгеги үчүн, анын ичинде кошумча эмгеги үчүн акы төлөөнү талап кылууга укугу жок. Эгерде мугалим жеке практика менен алектенсе, анда бул мектептин дубалынын сыртында болушу керек.

1.11. Мугалим окуучуларынын диний көз караштарына жана саясий көз караштарына сабырдуулук менен мамиле кылат. Окуучуларына өз оюн таңуулоого укугу жок.

2. Мугалимдердин ортосундагы байланыш:

2.1. Тарбиячылардын ортосундагы өз ара мамилелер коллегиялуулук, өнөктөштүк жана урматтоо принциптерине негизделген. Мугалим өзүнүн гана эмес, кесиптештеринин да беделин коргойт. Окуучулардын же башкалардын көзүнчө кесиптештерин кемсинтпейт.

2.2. Мугалим маданияттуу адамдын үлгүсү катары кесиптешти менен учурашууга (саламдашууга) милдеттүү, башкача жүрүм-турумдун көрүнүшү кесиптешине карата урмат-сый көрсөтпөө (барбоо) катары каралышы мүмкүн. Кемсинтүү мамилеси кабыл алынбайт.

2.3. Тарбиячылар мамилелерде негизсиз жана чуулгандуу чыр-чатактардан качышат. Пикир келишпестик болгон учурда конструктивдүү чечимге умтулушат.

Эгерде түзүлгөн кырдаалда мугалимдер жалпы чечимге (макулдашууга) келе албаса, тараптардын бири бул кырдаалды жөнгө салуу үчүн мектептин ЖКсына кайрылуу жөнөтүүгө укуктуу.

2.4. Мектеп мугалимдери жалпы ишти ишке ашырууда алардын өнөктөштүгүнө тоскоол болгон атаандаштыктан качууга аракет кылышат. Мугалимдерди өз ара жардам, колдоо, ачыктык жана ишеним бириктирет.

2.5. Мектепте ушак болбошу керек. Чыр-чатактар болгон учурда, мектеп кызматкерлерине иш учурларын талкуулоого жана кызматтык ыйгарым укуктарды көрсөтүү менен жекече болууга, мектептен тышкары, анын ичинде интернеттин социалдык тармактарында мектептин жашоосуна талкуулоого тыюу салынат. Эгерде бул ЖК же мектеп кызматкерлери тарабынан, ошондой эле окуучулар тарабынан аныкталса, анда администрация «кылмышкерди» (мугалимди, окуучуну, кызматкерди, ата-энени) кеңешүү үчүн чакырып алууга укуктуу.

2.6. Мугалимдердин окуу жайдын сыртында, тактап айтканда, илимий-практикалык конференцияларда, жалпыга маалымдоо каражаттарында, илимий жолугушууларда, мастер-класстарда сөз сүйлөп, мугалимдердин мектеп жөнүндө оң пикирлери, сын-пикирлери, кээде жарнактары болушу алгылыктуу, жадакалса сунушталат.

2.7. Сынга такыр жооп бербесе, администрация тарабынан куугунтукка алып келсе, же кылмыш иши ачылган учурларда гана коомчулукка жарыяланышы керек. Кесиптештердин же администрациянын ишине, чечимдерине, көз караштарына жана аракеттерине багытталган сын сынга алынган адамды басынтпоого тийиш. Ал негиздүү, конструктивдүү, тактивдүү, кол салбаган, боорукер болушу керек. Педагогикалык турмуштагы эн маанилүү көйгөйлөр жана чечимдер ачык педагогикалык кеңеште талкууланып, кабыл алынат.

2.8. Мугалимдер бири-биринин катасын, жосунсуз жоруктарын жаап-жашырышпайт. Эгер бул белгилүү болсо, анда мектептин ЖКсы аныктоо үчүн иликтөө баштоого укуктуу.

3. Администрация менен болгон мамилеси:

3.1. Мектеп сөз жана ишеним эркиндиги, сабырдуулук, демократия жана адилеттүүлүк принциптерине негизделген. Окуу ишинин негизги субъекти катары мугалимдин жөндөмүн

жана жөндөмүн толук ачып берүү үчүн мектеп администрациясы колдон келгендин баарын жасайт.

3.2. Мектепте өз ара сый мамилеле, ак көңүлдүктө жана жалпы тил таба билүүдө чагылдырылган баарлашуу маданияты сакталат. Мындай атмосферанын сакталышы үчүн жоопкерчиликти мектептин түзүмдүк бөлүмүнүн жетекчиси жана мектеп ЖК көтөрөт.

3.3. Окуу жайдын жетекчилиги ар кандай саясий, диний, философиялык көз караштарга, ой-пикирлерге сабырдуулук менен мамиле кылып, пикир алмашууга, бир пикирге келип, тил табышууга шарт түзүөт. Мугалимдердин ар кандай статустары, квалификациялык категориялары жана милдеттери бардык мугалимдерге бирдей негизде өз пикирин билдирүүгө жана өз ишенимин коргоого тоскоол болбошу керек.

3.4. Администрация мугалимдерди ынанымдары үчүн же жеке жактырганы же жактырбаганы үчүн басмырлоого, көз жаздымда калтырууга жана куугунтуктоого болбойт. Администрациянын ар бир мугалим менен болгон мамилеси тең укуктуулук принцибине негизделген.

3.5. Администрация мугалимдин жеке турмушу жөнүндө анын кызматтык милдеттерин аткарууга байланышпаган маалыматтарды талап кыла албайт жана чогулга албайт.

3.6. Түзүмдүк бөлүмдүн жетекчисинин баалары жана чечимдери калыс жана фактыларга жана мугалимдердин чыныгы эмгегине негизделиши керек.

3.7. Мугалимдер мектептин иши үчүн маанилүү болгон маалыматты администрациядан алууга укуктуу. Мугалимдер жамааты үчүн маанилүү чечимдер мекемеде ачыктык жана жалпы катышуу принциптеринин негизинде кабыл алынат.

3.8. Интригалар, чечилгис чыр-чатактар, кесиптештердин саботажы жана мугалимдер жамаатынын бөлүнүп-жарылышы биздин окуу жайга өзүнүн түздөн-түз милдеттерин аткарууга тоскоол болууда. Эгерде узакка созулган чыр-чатактарды токтотуу мүмкүн болбосо, анда мектеп администрациясы жана ЖК "шашылыш педагогикалык кеңешти" чакырууга укуктуу, анда бул жагдай каралат жана бул мугалимди же башка мектеп кызматкерин кызматтан алуу маселеси ачык добушка коюлат.

3.9. Мектеп мугалимдери администрацияны сыйлашат, баш ийүүнү сакташат жана администрация менен чыр-чатак чыкса, аны этикалык нормаларды сактоо менен чечүүгө аракет кылышат. Эгерде кандайдыр бир себептер менен башкача натыйжа чыкпаса, анда жаңжал ЖК тарабынан эмгек жамаатынын чогулушунда каралат.

3.10. Мугалимдин жана администрациянын жооптуу кызматкерлеринин кылмыштуу иш-аракети, ошондой эле кесиптик этиканы одоно бузгандыгы аныкталган учурда мектеп белумунун №83 орто мектебинин директору чечимди жалгыз кабыл алууга, же зарыл болгон учурда, мектеп ЖК бузуучуларга карата кардиналдуу чечим (аракет) кабыл алат.

4. Окуучулардын ата-энелери жана камкорчулары менен болгон мамилеси:

4.1 Балдарды тарбиялоо көйгөйлөрү боюнча ата-энелерге кеңеш берүү мугалимдин ишинин эң маанилүү бөлүгү болуп саналат. Ал этикалык негизде чыр-чатактын себептерин жок кылат.

4.2 Мугалим балдардын ата-энелери же камкорчулары жөнүндө айткан көз караштарын жана ата-энелеринин же камкорчуларынын балдарга карата көз карашын ачыкка чыгарбайт.

Мугалимге айтылган пикирди бүтүргөн адамдын макулдугу менен гана экинчи тарапка мындай пикирди айтууга болот.

4.3. Мугалимдер окуучулардын ата-энелери менен сылык-сыпаа мамиледе болууга тийиш; ата-энелер комитеттерин мугалимдер үчүн мыйзамсыз жыйымдарды, сый тамактарды, куттуктоолорду жана ушул сыяктууларды уюштурууга мажбурлоого укугу жок.

4.4. Мугалимдердин ата-энелер менен болгон мамилеси балдардын инсандыгын жана жетишкендиктерин баалоого таасирин тийгизбеши керек.

4.5. Мугалимдердин окуучулар менен болгон мамилеси жана аларды баалоо алардын ата-энелери же камкорчуларынын мектепке көрсөткөн колдоосуна таасирин тийгизбеши керек.

5. Коом менен болгон мамилеси:

5.1. Мугалим балдардын мугалими, тренери жана тарбиячысы гана эмес, ошондой эле эл агартуучусу, маданий баалуулуктардын сактоочусу, татыктуу билимдүү адам.

5.2 Мугалим жамааттын бардык топторунун туура өз ара аракеттенүүсүнө салым кошууга аракет кылат. Жеке турмушта гана эмес, коомдук турмушта да мугалим чыр-чатактардан алыс жана чечүүгө даяр, аларды чечүүнүн жолдорун билет.

5.3 Мугалим өзүнүн жарандык милдетин жана коомдук ролун жакшы түшүнөт жана аткарат, өзгөчөлүктөн качат, бирок ал ошондой эле кандайдыр бир чөйрөгө ыңгайлашып түшүүгө жана ага кошулууга барбайт.

6. Академиялык эркиндик жана сөз эркиндиги

6.1. Мугалим ар кандай маалымат булактарын пайдаланууга укуктуу.

6.2. Окуучуларга маалыматты тандоодо жана берүүдө мугалим объективдүүлүк, ылайыктуулук жана адептүүлүк принциптерин сактайт.

6.3. Мугалим өзүнүн каалоосу боюнча билим берүү ишинин түрүн тандап, билим берүүнүн жаңы ыкмаларын түзө алат, эгерде алар кесиптик көз караштан ылайыктуу, жоопкерчиликтүү жана татыктуу болсо.

6.5. Мугалим купуя мүлктүк маалыматты ачыкка чыгарууга укугу жок.

7. Маалыматтык ресурстарды пайдалануу:

7.1. Окутуучулар жана администраторлор материалдык жана башка ресурстарды кылдат жана сарамжалдуу пайдалануулары керек. Аларга мектептин мүлкүн (жайды, эмеректерди, интерактивдүү доскаларды, проекторлорду, ноутбуктарды, телефондорду, факстарды, компьютерлерди, көчүрүүчү аппараттарды, башка жабдууларды, шаймандарды жана материалдарды), ошондой эле иш убактысын жеке муктаждыктары үчүн пайдаланууга жол берилбейт. Мугалимдерге буюмдарды жана жумуш убактысын пайдаланууга уруксат берилген учурлар мекеменин мүлкүн сактоо эрежелери менен жөнгө салынууга тийиш. (Кызматкерге 21.00дөн кийин мектеп имаратында болууга тыюу салынат).